

Hvordan endrer urbaniseringen det norske samfunnet?

Norge har opplevd en betydelig urbanisering de siste tiårene. Dette endrer samfunnet politisk, sosialt og kulturelt. Dersom Oslo-eliten ikke forstår hvordan dette ser ut fra landsbygda vil de få store utfordringer fremover.

I 1990 bodde tre millioner nordmenn urbant og 1,2 millioner ruralt. Siden den gang har bybefolkningen økt med 1,3 millioner og bygda har blitt redusert med 250 000 innbyggere. Urbaniseringen er ikke et særnorsk fenomen, og veksten i de norske byene har vært et hovedtrekk ved norsk demografisk utvikling i over hundre år. Men der forholdet mellom by og land tidligere var mer balansert, så bor nå 4 av 5 nordmenn i byene, og den største andelen byboere har klumpet seg sammen på det sentrale Østlandet.

Det er mange grunner til at folk over hele verden flytter til byene. Tradisjonelt har instrumentelle faktorer som bedre jobbmuligheter og tilgang til høyere utdanning vært drivere. I dag er det imidlertid ikke mangel på arbeidsplasser på bygda, og det finnes en rekke desentraliserte og fleksible utdanningstilbud. Mye tyder på at faktorer som større kultur- og idrettstilbud, bedre infrastruktur og tjenester, samt større valgmuligheter for å finne seg nye venner og partner trekker folk mot byene. Hvis din lidenskap i livet er argentinsk tango er det ikke sikkert at Kjøllefjord er riktig sted for deg. Dette illustrerer også at det ikke er tilfeldig hvilke mennesker som flytter til byene. I [en nylig publisert forskningsartikkel](#) fant vi at grunnen til at folk i byene har mer liberale verdier enn de på landsbygda og at dette i stor grad forklares av at de er yngre, har høyere utdanning og er rikere. Samtidig finner vi også at samfunnsstruktur og bosted påvirker våre verdier og holdninger. Kontrollert for en rekke faktorer som alder, økonomi og inntekt, er folk i byene litt mer liberale enn på bygda.

I en periode på 2000-tallet var jeg svært hyppig i Oslo. Av forskjellige årsaker ble det betydelig færre reiser i en lang periode før jeg besøkte Oslo igjen for noen år siden. Det slo meg at byen på relativt kort tid har gjennomgått en betydelig transformasjon som nok ingen andre norske byer har opplevd. Det er vanskelig å ikke la seg imponere over spennende arkitektur, kollektivtrafikk som tar deg rundt byen raskt, effektivt og billig, og et mangfoldig tilbud av restauranter, barer og kultur av svært høy kvalitet. Hvem ville for tjue år siden trodd at lille Oslo skulle ha elleve restauranter med Michelin-stjerner? Samtidig slo det meg at det livet som leves der er ganske så forskjellig fra det livet som leves mange andre steder i landet. Den geografiske avstanden mellom Oslo og Nordkapp er kanskje like stor som for tretti år siden, men politisk og kulturelt har avstanden blitt større.

Starten av den norske nasjonsbyggingen handlet om hvordan stortingsmenn kom fra periferien og allierte seg med radikale i byene for å hindre embetsmannsstyre. I dag er politikken betydelig profesjonalisert. Stadig flere stortingspolitikere har bakgrunn fra ungdomspolitikken, rådgiverkorpset eller organisasjonslivet lokalisert i hovedstaden. Pendlerboligsaken handler ikke bare om hvordan regelverket er blitt utnyttet, men også hvordan representanter i liten eller ingen grad bor og lever i den valgkretsen de representerer. Det er ingenting galt med å bo i Oslo, men ethvert bosted skaper sine blindsoner. En konsentrasjon av en elite innenfor politikk, media og forvaltning har vist seg å skape betydelig politiske reaksjoner fra periferien. Bare spør eliter i Washington DC, London og Paris hvordan det har gått de siste årene. I Norge har den rurale misnøyen kommet til uttrykk både i 2019- og 2021-valget gjennom den voldsomme veksten til Senterpartiet. Den amerikanske forskeren Kathy Cramer har brukt begrepet 'rural bevissthet' for å forklare hva som er motreaksjonen til motstanden fra distriktene. Hun beskriver det som en følelse av at

beslutningstakere rutinemessig ignorerer folk på landsbygda og ikke klarer å gi småsamfunn en rettferdig andel av ressursene og at folk på landsbygda er fundamentalt forskjellige fra urbane mennesker i storbyen når det gjelder livsstil, verdier og arbeidsmoral, og at de blir sett ned på av høyt utdannede eliter i byene.

Polariseringen mellom by og land er det ikke bare byfolk som driver med, og aktører på begge sider bygger opp motsetningene mellom by og bygd. Ofte kan dette knyttes til ideologiske markeringer som å kun drikke kaffe med nykvernede kaffebønner eller om middag uten kjøtt kan karakteriseres som en ekte norsk middag. Noe av dette kan ha med preferanser å gjøre, men det er for eksempel lettere å leve plantebasert i en rik by med enormt utvalg av ferske grønnsaker enn det er i et lite øysamfunn i periferien med svært begrenset grønnsaksutvalg i den lille lokale butikken, om de i det hele tatt er så heldig å ha en butikk. Folk i Oslo som liker quinoasalat med avokado og granateple spiser den ikke det fordi de ser ned på folk på bygda, men fordi slik mat er lett tilgjengelig.

Så lenge det er snakk om holdninger knyttet til mat er det kanskje ikke så alvorlig, men geografiske blindsoner blant politikere, journaliser, forskere og embetsverk knyttet til store politikkområder kan skape utfordringer. På det sentrale Østlandsområdet er det lett å se store økninger i statens jernbanebudsjetter som en klimavennlig investering, mens skattebetalere i resten av landet ser på dette som at enda mer ressurser som brukes på Østlandet. Innføringen av den såkalte lakseskatten kan av noen sees på som at endelig blir de superrike laksebaronene nødt til å bidra mer til fellesskapet. På en annen side er det mange småsamfunn med store laksemerder som ser et lokalt næringsliv som skaper gode og lønnsomme arbeidsplasser, og som bidrar til lokale samfunnsloft i form av fotballhaller, kulturscener og reiseliv som de aldri ville ha fått av «han stat i Oslo». Lakseskatten er derfor bare en ny avgift som flytter penger fra deres lokalsamfunn til Finansdepartementet i Oslo for videre omfordeling andre steder.

Det er heller ikke gitt at urbanisering bare må tjene det sentrale Østlandet. I stedet for en urealistisk [ambisjon om at folketallet i de minste bygdene skal øke](#) som regjeringen legger opp til i sin nye stortingsmelding, burde de kanskje heller ha ambisjoner om hvordan sørge for at regionsentre som Bergen, Trondheim, Stavanger og Tromsø kan styrkes både skape motmakt og andre perspektiver i norsk samfunnsutvikling. En fortsatt økning i urbanisering er trolig uunngåelig, men det er viktig for beslutningstakere å konstant være oppmerksomme på at mange politiske områder har både en faglig og geografisk dimensjon.